

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA (1945-1950) TÜRKİYE’NİN İKTİSADİ DURUMU VE SOSYAL HAYATTA YAŞANAN GELİŞMELER1

Turkey's Economic Situation And Social Life After The World War II (1945-1950)

Burak Aydemir

ORCID: 0000-0002-7933-5529 / Doktora Öğrencisi/ İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 05 Nisan 2021

Kabul tarihi: 18 Mayıs 2021

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Karaborsa, Hayat Pahalılığı, Marshall Planı.

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte Türkiye, savaş yıllarında zarar görmüş ekonomisini güçlendirecek politikalar üretmiş, savaş sonrasında da devam eden karaborsacılık faaliyetleri ve hayat pahalılığı gibi sosyoekonomik sorunlarla mücadele etmiştir. Temel gıda maddelerinin üretiminde devamlılığını sağlayıp arzı arttırmak amacıyla zirai faaliyetlerin üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda 1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılmış, çiftçiler desteklenerek üretimin artırılması amaçlanmıştır. Özellikle Marshall Planı kapsamında sağlanan yardımlar ve krediler zirai kalkınma için kullanılmış, Truman Doktrini ile önemli maddi yardımlar ülkeye ulaşmıştır. Bununla birlikte ihracatın ve ithalatın artırılması amacıyla tahditlerin kaldırılmasına yönelik kararlar alınmıştır. Çalışmada Türkiye ekonomisinin savaş sonrasındaki değişim ve dönüşümlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda literatür taranmış ve kaynaklar üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ayrıca iktisadi ve sosyal hayattaki gelişmeleri en doğru şekilde yansıtacağı kanaati ile gazete haberleri incelenmiştir.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 05 April 2021

Accepted: 18 May 2021

Keywords: World War II, The Law on Distribution of Land to Farmers, Black-Marketing, Cost of Living, Marshall Plan.

ABSTRACT

As the World War II ended, Turkey started to strengthen its damaged economy and struggled with socioeconomic problems such as black-market activities and cost of living. To ensure the continuity in the production of the staple foods and increase supply, agricultural activities were given importance. Hence, the Law on Distribution of Land to Farmers enacted in 1945 and efforts were carried out to increase production. Especially, the assistance and loans provided under the Marshall Plan have been used for agricultural development and financial aid reached with Truman Doctrine. Also, decisions were taken to remove restrictions for increasing import and export. The aim of study is to examine the changes and transformations of Turkey's Economy after the war. Hence, the literature was analyzed and studies were carried out on the sources. Also, newspapers were examined with the opinion that it would most accurately reflect the developments in the economic and social life in accordance with the purpose of the study.

1 Bu makale Burak AYDEMİR tarafından hazırlanan "Gazete Haberlerine Göre II. Cihan Harbi Ertesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin İktisadi ve Sosyal Durumu" adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: burakaydemirr@gmail.com.

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen ülkeler hem siyasi hem de iktisadi ve sosyal bağlamda büyük yıkımlar yaşamışlardır. İmparatorluklar parçalanmış, savaşın mağlubu olan ülkeler büyük tazminatlarla yüz yüze kalmışlardır. Esasen savaş sonrasında yaşanan süreç İkinci Dünya Savaşı'na giden yolu açmıştır. Almanya'nın Versailles anlaşması ile tarihin en büyük tazminatına mahkûm olması, askeri gücünün sınırlandırılması ve aynı zamanda sınır komşularına büyük miktarda toprak bırakması oldukça büyük yıkımlara neden olmuştur (Sander, 2003: 113). Wilson tarafından ilan edilen prensiplere aykırı olan bu anlaşma hem iktisadi hem de siyasi noktada oldukça ağır hükümleri beraberinde getirmiştir. Özellikle iktisadi bağlamda dünyanın konjonktürel durumu göz ardı edilerek verilen tazminat cezaları ise rasyonellikten uzaktı. Müttefikler savaş esnasında gerçekleşen olayları ortaya koyarak haklılık zemini oluşturmayı amaçlamışlardır. Bununla birlikte Alman nehirlerine uluslararası statü kazandırarak Almanların gümrük tarifelerini yükseltmeleri dünya genelinde yaklaşmakta olan buhranın ayak seslerinden biri olarak görülmektedir (Cevizliler ve Öncü, 2013: 4).

1930'lu yılların başında Adolf Hitler'in Almanya'sında ve İtalya'da yaşanan aşırı sağ milliyetçi yayılcı yaklaşım, Almanya özelinde 1914 yılındaki güçlü ve sınırları geniş Almanya'ya dönme fikri, İtalya'nın Habeşistan'ı işgali, Japonların Çin'e saldırması ve İspanya'da görülen iç savaş II. Dünya Savaşı'na giden sürecin fitilini ateşlemiştir. Adolf Hitler, Avrupa coğrafyasında bulunan Almanları bir araya getirerek yeniden Büyük Almanya'yı kurmak amacıyla işgallere Polonya üzerinden başlamıştır. Ancak bundan önce Hitler, Doğu sınırlarını garanti altına almak için güçlü bir müttefike ihtiyaç duymuş ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile gerçekleştirmiştir. Hitler savaşın hemen öncesinde Rusya ile saldırmazlık paktı imzalamıştır. Şartların oluşması üzerine gerçekleştirilecek çalışmalar tamamlanmış, 1 Eylül 1939 tarihinde Alman güçlerinin Polonya'ya girmesi üzerine savaş resmen başlamıştır. Sovyet Rusya, Almanya ile gerçekleştirdiği anlaşma uyarınca 17 Eylül 1939 tarihinde Doğu Polonya'yı işgal etmiştir (Best, Hanhimaki, Maiolo ve Schulze, 2006: 186). Müttefik Güçler olarak adlandırılan Fransa ve Birleşik Krallık, savaşa dahil olma konusunda aceleci davranmamış, buna karşın Alman savaş endüstrisinin önüne geçmek amacıyla İsveç'in Almanya'ya gerçekleştirdiği demir ihracatını engellemeyi amaçlamışlardır. Bu noktada Almanya ile İsveç arasındaki yolu kesmek için adım atsalar da Hitler, Müttefik Güçler'den önce hareket ederek Norveç ile Danimarka'yı işgal ederek yoluna devam etmiştir (Best, Hanhimaki, Maiolo ve Schulze, 2006: 186).

İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte çeşitli kırılmalar yaşanmıştır. Bunlardan ilki Winston Churchill'in İngiltere Başbakanı olarak göreve gelmesidir. Churchill, bu dönemde gerçekleştirmiş olduğu diplomatik görüşmeler ile savaşın seyrini etkilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) savaşa girmesi savaşın gidişatını değiştiren bir başka önemli etken olarak kabul edilmekte olup, savaş Amerika kıtasından Uzakdoğu'yu da içine alan bir güç savaşı haline gelmiştir. Savaş süresince ABD en büyük darbeyi, Pearl Harbour saldırısı neticesinde Japonya'dan almıştır. Ancak ABD bu saldırının hesabını dünyanın daha önce hiç görmediği bir karşı saldırı ile kapatmıştır. Buna göre ABD, 6 Ağustos 1945 tarihinde Nagazaki, 9 Ağustos 1945 tarihinde Hiroşima'ya atmış olduğu atom bombası ile savaşta yani askeri güçte ve dünya güç dengesindeki liderliği ele aldığını göstermiş ve savaşa son vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'na giden süreçte Türkiye tarafsızlığını daha ilk başta korumaya çalışmış, 19 Ekim 1939 tarihinde Birleşik Krallık ve Fransa ile imzalanan 9 maddelik Üç Taraflı Anlaşma ile bunu garanti altına almaya çalışmıştır. Buna göre toprak bütünlüğüne yönelik saldırılarda da Birleşik Devletler ile Fransa Türkiye'nin yanında olacaktı. (Sönmez, 2018: 291). Bu dönemde Türkiye, İtalya ile Almanya ve Sovyet Rusya bloğunu rahatsız edecek şekilde Birleşik Krallık ve Fransa ile iyi ilişkiler yürütmüştür. Bu durum Millî Mücadele döneminde iyi ilişkiler geliştirilen Sovyet Rusya ve müttefiki Almanya ile Türkiye arasında gerilimlere neden olmuştur. Bu noktada Almanya, yaklaşık olarak 120 milyon liralık askeri malzemelerin Türkiye'ye teslimatını durdurmuştur (Uçarol, 2000: 632). Türkiye, savaş yıllarında Boğazlar Meselesi üzerinden Sovyetlerin yoğun baskısına maruz kalmıştır. İngiltere

Başbakanı Churchill, Türkiye üzerindeki baskının son bulmasını isterken, Amerikalılar ile birlikte Türkiye'ye yönelik tehditleri kabul edilemez bulmuşlardır (Armaoğlu, 2014: 374).

Müttefik Devletler, Türkiye'nin bulunduğu konum ve jeopolitik önemi başta olmak üzere savaşın yayılış yönü de değerlendirildiğinde Türkiye'yi savaşın seyrini lehlerine değiştirecek kilit ülke olarak görmüşler ve Türkiye'nin savaşa yanlarında katılmaları için desteklerde bulunmuşlardır. Türkiye artan baskılar ve savaşın seyrinin Müttefik Devletler lehine değişmesi üzerine 2 Mart 1944 tarihinde Almanya ile iktisadi ve diplomatik ilişkileri tamamen kesmiştir. Yalta Konferansı'nda İngiltere tarafından verilen nota üzerine de 23 Şubat 1945 tarihinde Türkiye, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek Müttefik Devletler yanında resmen savaşa katılmış, San Francisco Görüşmeleri'nde yer alarak Birleşmiş Milletler'in kurucu üyelerinden biri olmuştur (Uçarol, 2000: 652).

İkinci Dünya Savaşı daha önce dünya tarihinde rastlanılmamış bir savaş teknolojisinin görüldüğü ve beraberinde büyük bir yıkımı getiren savaş olarak tarihte yerini almaktadır. Savaşta yaklaşık olarak 40 milyon kişi hayatını kaybetmiştir. Kayıpların büyük çoğunluğunu Sovyetler Birliği vermiş olup, 20 milyon vatandaşını kaybetmiştir. Savaş sırasında Almanlar 4,2 milyon, Yugoslavlar 1.7 milyon, Fransızlar 600 bin, İtalyanlar 410 bin, İngilizler 390 bin kayıp vermiştir. Bununla birlikte farklı milletlerden de yaklaşık olarak 6 milyon insan hayatını kaybetmiştir (Erhan, 1996: 259). Milyonlarca insan savaştan doğrudan ya da dolaylı olarak iktisadi ve sosyal anlamda etkilenmiştir.

Savaşın sona ermesi ile ülkelerin ilk amacı, savaş koşulları nedeniyle bozulan ekonomilerini ayağa kaldırmak olmuştur. Uluslararası ticaretin gelişmesi için ülkeler ikili anlaşmalar gerçekleştirme yoluna gitmişlerdir. Savaş sonrasında yeni dünyayı inşa etmek, ülkelerin ekonomik bağlamda yeniden ayağa kalkmasını sağlamak için bir sistem arayışı içine girilmiştir. Ülkeler, savaş sonrasında dünya ekonomisini organize etmek amacıyla 1944 yılı temmuz ayında ABD'nin Bretton Woods kasabasında 44 ülke temsilcisi bir araya gelmiştir (Çağlar ve Dışkaya, 2018: 8). Toplantıda savaş nedeniyle ağır yara alan dünya ticaretinde serbestliğin sağlanması ve küresel bir para sistemi ortaya koyarak uluslararası ticarete ödemeler noktasında bir düzen kurulması hedeflenmiştir. Bu hedefler kapsamında White Planı benimsenmiş olup, Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund) ile Dünya Bankası (World Bank) kurulmuştur. Her iki ekonomik ve finansal nitelikli kuruluş yeni dünyaya yön vermiş, uluslararası ekonomik sistemi destekleyecek politikalar oluşturmuştur. Bretton Woods'ta dolar küresel para olarak kabul edilmiş, 35 Amerikan doları, 1 ons altına eşit olduğu kabul edilmiştir (Öztürk, 2002: 100).

Dünya ekonomisine yön veren İngiltere, yerini ABD'ye bırakmak zorunda kalmıştır. ABD'de savaş sonrasında artan sanayi faaliyetleri ve tarımsal üretimin hızla artması ülke ekonomisine büyük ivme kazandırmıştır. Savaş yıllarında Avrupa'daki ülkelerin Gayri Safi Milli Hasılası'nda ortalama olarak %25 düşüş görülmüştür. Bununla birlikte enflasyon oldukça yükselmiş, yalnızca İtalya'da fiyatlar savaştan önceki yıllarla kıyaslandığında 35 kat artış göstermiştir. Tarımsal üretim ise 1938 yılının %70'ine ancak ulaşabilmiştir. Öyle ki Fransa'da milli gelir, 1938 yılının ancak yarısı kadardı. Bu nedenlerle savaş sonrasında zayıflayan Avrupa ülkelerinin dünya güç dengesinde yerini ABD almıştır (Erhan, 1996: 260-261). ABD, Avrupa'da savaş sonrasında doğan güç boşluğunu doldurarak ülkeler üzerindeki nüfuz alanını genişletmiştir. Bu coğrafyayı Sovyetlerin etki alanından uzak tutarak kendi etrafında konumlandırması açısından Avrupa'nın restorasyonu için gerçekleştirdiği yardımlar önemli bir yer tutmuş, Avrupa'nın yeniden toparlanması için destek sağlamıştır (Erhan, 1996:276).

Savaşın başlaması ile birlikte Refik Saydam hükümeti 18 Ocak 1940 tarihinde kabul edilen Milli Korunma Kanunu'nu hayata geçirmiştir. 11 Kasım 1942 tarihinde kabul edilen Varlık vergisi ise toplumsal hayatta sorunları beraberinde getirmiştir. Savaş sonrasında, savaş sırasında alınan kararların olumsuzluklarının giderilmesi için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Katma değeri yüksek tarımsal ürünlere sahip olan Türkiye bu dönemde tarımsal üretime önem vermiş, tarım ülkesi niteliğini iyi değerlendirmiştir. Savaş sonrasında özellikle Baby Boomer olarak adlandırılan nüfus artışı gıda talebini

arttırmıştır. Bu noktada Türkiye, gelirin önemli bir kısmını tarımsal üretimin ihracatından sağlamıştır. Türkiye, savaş sonrasında bütçe açıklarını kapatmak üzere vergileri artırma ve yeni vergiler koyma yoluna gitmiştir. Bu dönemde ayrıca bütçeyi rahatlatmak ve devamında bunu iktisadi politikalarda kullanmak üzere dış kaynak arayışında bulunmuştur. Burada özellikle ABD'nin maddi desteği önemli yer tutmaktadır. Türkiye özelinde sosyoekonomik noktada, ürünlerin karaborsa sebebiyle piyasada bulunmaması büyük bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Bu noktada yokluk nedeniyle ürünlere ulaşamaması toplumsal sorunlara neden olmuştur. Dönemin hükümetleri bu sıkıntıların neden olduğu hayat pahalılığını engellemek için çeşitli kararlar almış, politikalar geliştirmişlerdir.

1. Savaş Yıllarında Türk Ekonomisi

Savaş yılları boyunca üretime katılacak olan nüfusun savaşa her an dahil olacakmış gibi seferberlik neticesinde silah altına alınması ile azalan üretim ve savaş nedeniyle dış ticarete yaşanan aksaklıklar halkın işesi noktasında sıkıntıları beraber getirmiştir. Bunun yanı sıra enflasyonist baskılar da karaborsacılık başta olmak üzere çeşitli sosyoekonomik problemlere neden olmuştur. Halkın yaşadığı ekonomik sorunların çözümü ancak üretimin arttırılması ile mümkün olacaktı. Savaş koşulları göz önünde bulundurulduğunda ilgili sorunlara çözüm getirilememiş, savaşın olumsuz etkileri giderilmeye çalışılmıştır (Boratav, 2012: 84).

Savaş yıllarında ülkelerin dış ticarete kapılarını kapatmaları, Türkiye'nin ithalatını olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte ülke içinde mal üretiminin azalması nedeniyle halkın ürünlere yoğun talebi, fiyatları arttırmış, fiyatların artışı istifçilerin ürünleri piyasadan çekerek depolamasına neden olarak karaborsacılığı doğurmuştur. Özellikle temel gıdalarda karaborsa faaliyetleri nedeniyle meydana gelen fiyat artışı, zincirleme olarak diğer ürünlere de yansımıştır. Böylelikle karaborsa nedeniyle tüccarlar yüksek kar yaparak önemli derecede servet elde etmişlerdir. Savaş yıllarında şeker başta olmak üzere pancar ve pamuk ile pamuklu dokumanın ihracatından önemli gelir elde edilmiştir. Ancak tek partili dönemin Refik Saydam hükümeti, iç piyasada karaborsa ve istifçiliğe engel olamamıştır. Refik Saydam'dan sonra gelen Şükrü Saraçoğlu'nun, ürünlerin üzerinde olan fiyat denetimlerini azaltması ve hatta bazı ürünlerde fiyat denetimini kaldırması fiyatlar genel düzeyinde büyük artışlara neden olmuştur. Örneğin buğday fiyatları %120 ile %200 arasında artmış, ilgili dönemde fiyatlar genel düzeyindeki artış %75- %90 oranında gerçekleşmiştir (Boratav, 2012: 85).

İktisadi manada savaşın olumsuz etkilerinden korunmak amacıyla savaşın hemen başında Refik Saydam Hükümeti tarafından 1940 yılında 3780 Sayılı Milli Korunma Kanunu çıkarılmıştır (Resmî Gazete, 1940:26 Ocak, Sayı:4417: 1). Devletin savaş koşullarında iktisadi hayata doğrudan müdahale ederek düzenlemek, fiyat artışlarının önüne geçmek, karaborsacılık ve istifçiliği cezalandırmak amacıyla çıkardığı Milli Korunma Kanunu ile aynı zamanda çalışma sürelerinin kısaltılması ve ücret sınırlaması gibi çalışma koşulları da belirlenmiştir. Ayrıca söz konusu kanun hükümete, tüccarların ve üreticilerin istedikleri gibi hareket etmesini önlemek amacıyla geçici de olsa mallara el koyma, temel gıda maddelerinin halka kolaylıkla dağıtılması için kararlar alma ve kurumlar oluşturma gibi geniş yetkiler vermektedir (Aydın, 2019: 419). Savaş şartları nedeniyle halkın iktisadi hayatını ve devamında sosyoekonomik yaşantısını korumak maksadı ile hazırlanmış olan Milli Korunma Kanunu, temel gıda maddelerinin satışından üretimine dayalı düzenlenmeleri içermektedir. Bununla birlikte sanayi üretiminin güçlendirilip üretim merkezlerinde çalışma şartlarını düzenleyerek arzın arttırılarak üretim tedariki sağlanmaya çalışılmıştır.

Ülkelerin mali noktada sıkıntıya düştükleri zaman kaynak yaratmak için başvurdukları ilk gelir kalemi vergilerdir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir kereye mahsus olmak üzere yüksek derecede servet ve kazanç sahibi olanlardan alınmak kaydıyla 4305 Sayılı Varlık Vergisi Kanunu çıkarılarak Resmî Gazete'de yayımlanmıştır (Resmî Gazete, 1942: 12 Kasım, Sayı: 5255: 1). Başbakan Şükrü Saraçoğlu, 11 Kasım 1942 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Genel Kurulu'nda gerçekleştirmiş olduğu konuşmada Varlık Vergisi'nin gerekliliği hakkında milletvekillerine bilgi vermiştir. Buna göre Varlık

Vergisi'nin çıkarılmasında her ne kadar karaborsa faaliyetleri birincil neden olarak görülse de bununla birlikte tedavüle değerinin yaklaşık 700 milyon lirayı bulması da etkili olmuştur.

"Alemum eşya fiyatlarının bugünkü delice artışında filvaki istihsal azlığının, ithalat noksanının, yanlış tedbirlerin bilhassa doymak bilmeyen hırsın ve ihtikarın geniş hisseleri vardır. Fakat bütün bunların tesiri kadar diğer bir vakia vardır ki o da tedavüldeki Türk parasının mütemadiyen artması ve 700 milyona çok yaklaşmış olmasıdır. Nisbeten ufak dertlere ilaç aranırken bu büyük yarayı ihmal etmek bittabi doğru olmazdı. Onun için diğer işlerle beraber bütün dikkat ve ihtimamımızı bu yara üstünde toplamağı ve bir ilaç bulmayı en önde gelen bir vazife saydık. Bu iş için tek yol tedavüle çıkan paranın bir kısmını vergi olarak geri çekmekten ibarettir ve bu geri alış başlıca harb yıllarında çok para kazanmış olanlardan yapılmalıdır ve yalnız bir defaya mahsus olarak alınmalıdır ... Harp yıllarında en çok parayı tüccarlar kazandığı için bu varlık vergisinin en büyük yükünü bittabi onlar taşıyacaklardır." (TBMM Zabıt Ceridesi, 1942: Devre: IV, Cilt: 28, 4. İçtima, 11 Kasım: 21).

Şükrü Saraçoğlu Hükümeti tarafından çıkarılan Varlık Vergisi kapsamında ilga edildiği 1944 yılına kadar yaklaşık 114.368 vergi mükellefinden 465.384.820 milyon lira tahsil edilmiştir. Tespit edilen vergi mükelleflerinin %54'ü olmak üzere aynı zamanda tahakkuk edilen verginin %68'i İstanbul'a aitti. (Tekeli ve İlkin, 2017: 45) Vergi yükümlülüğünü yerine getirmeyen 1400 vergi mükellefi ise ilgili dönemde Erzurum Aşkale'ye sevk edilmiştir (Boratav, 2012: 85). Bununla birlikte vergi mükelleflerinin %87'sini gayrimüslimler oluşturmuştur (Öztürk, 2013: 150). Dönem itibariyle yüksek kazanç elde edenler ve sermayenin büyük çoğunluğunu elinde tutanlar gayrimüslimlerdi (Karabulut, 2005: 331).

Ülkeler için halkın temel gıdalara ulaşması ülkelerin temel politikaları ve uygulamaları arasında başat rol oynaması gerekmektedir. Savaş yılları değerlendirildiğinde istifçilik ve devamında karaborsacılık nedeniyle tüccarlar yüksek kar ve dahası haksız kazanç elde etmişlerdir. Varlık vergisi kapsamında ilgili tüccarların yüksek kar ile elde etmiş oldukları servetlerinden gelir elde ederek savaş yıllarında zarar gören ülke ekonomisi için hazineye gelir sağlanması ve kamu harcamalarının finanse edilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte aynı zamanda karaborsacılık faaliyetlerinin önüne geçerek piyasanın da düzenlenmesi hedeflenmiştir. Her ne kadar kanun çıkarken ortaya konan vergi geliri ile ilgili hedef tutmasa da tahakkuk edilen vergi ile tahsil edilen vergi miktarı incelendiğinde %68 ile kayda değer vergi geliri sağlanmıştır. Varlık vergisinin mükelleflerinin büyük çoğunluğunun ülke içindeki azınlıklardan oluşması dikkat çekicidir. Burada gerek mali ve gerekse de hukuki olarak incelendiğinde dönem itibariyle ticareti elinde tutanlar azınlıklar olup, savaş yıllarında geliri en fazla artan kesim olan tüccarlar mükellefler olarak kabul edilmiş ve vergi tahsil edilmiştir.

Özellikle ticaret ile uğraşan yüksek gelirli kişilerden alınan Varlık Vergisi'nin bir benzeri tarımsal kesimden de alınmıştır. Tarımdan büyük gelir elde eden, geniş arazilere sahip çiftlik sahipleri ile toprak sahiplerinden savaş yıllarında vergilendirilmeyen kazançlarının vergilendirilmesi planlanmıştır. Buna göre 04.06.1943 tarihinde kabul edilen 4429 sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu, Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 1943: 07 Haziran, Sayı: 5423: 1). Toprak Mahsulleri Vergisi, tıpkı 1925 yılında kaldırılan Aşar Vergisi gibi tarımsal üretimden elde edilen gelirin %10'una tahakkuk ettirilmiştir. Toprak mahsulleri Vergisi'nden 1943 yılı için 120 milyon, 1944 yılı için 124 milyon ve 1945 yılı için 75 milyon TL gelir sağlanması hedeflenirken ilgili yıllarda sırasıyla; 59,6 milyon, 47,2 milyon, 66,7 milyon TL olmak üzere toplamda 173,5 milyon lira vergi tahsil edilmiştir (Ertan, 2018: 247). Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu, 1946 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Resmî Gazete, 1946: 26 Ocak, Sayı: 6216: 1).

2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'nin İktisat Politikası

Türkiye savaşa girmemesine rağmen savaş döneminde yaşamış olduğu krizler nedeniyle ekonomik anlamda sıkıntılı zamanlar geçirmiş, çeşitli tedbirler almıştır. Öyle ki savaşın hemen başında 431 lira olarak tespit edilen kişi başı gelir, 1945 yılında savaş sonrasında 316 liraya gerilemiştir. Savaş giden süreçte üretim 16 milyar lirayı bulurken, savaşın hemen sonunda miktar 5,9 milyar liraya kadar

düşmüştür (Karpat, 2012: 165). Türk ekonomisinin savaşın başlangıcına kıyasla daha kötü durumda olduğu görülmektedir.

Türkiye ekonomisinin yaşamış olduğu sıkıntıların temelini üretimde yaşanan aksaklıklar oluşturmuştur. Ayrıca bu dönemde ürünlerin depolarda saklanması, istiflenmesi ve karaborsacılık faaliyetleri ekonomik krizleri beraberinde getirmiştir. Ayrıca savaşın sonrasında istikrarın sağlanması gereken dönemlerde hükümette yaşanan sürekli değişimler, yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ekonomik istikrarsızlıklara da neden olmuştur. 1945–1950 yılları arasında 4 farklı başbakan ve ilgili başbakanların beraberindeki Bakanlar Kurulu görev yapmıştır.

Şükrü Saraçoğlu hükümeti tarafından iktisadi kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla 1946 yılında Şevket Süreyya Aydemir ve İsmail Hüsrev Tokin'e "Beş Yıllık Kalkınma Planı" hazırlanmıştır. "İvedili Sanayi Planı" olarak ifade edilen ve sanayiye dayalı kalkınmayı vurgulayan plan, tahditlerin kaldırıldığı, sermayeye açık yeni dönem iktisadi politikalar ile çeliştiği görülmektedir. İlgili plan savaş öncesi ve savaş yıllarına ait sanayi politikalarının bir uzantısıdır. Plan, kapitalizm ve sosyalizmden farklı olarak dönemin koşullarına göre ülkenin kalkınmasını sağlayacak devletçi politikaları barındırmaktadır. Planda, devletçi politikalar ön planda tutulmuştur. Ülkenin hem zirai hem de sanayi sektörü ile birlikte büyümesini ve bölgesel dengesizliklerin ortadan kaldırılmasını öngörmüştür (Ay, 2012: 158-159). Planda kâğıt, selüloz, tekstil ürünleri gibi sanayi sektörlerine ilişkin yatırım programları hazırlanmıştır. İlgili planın, Sovyetler Birliği'nin planlı kalkınma programına benzerlik taşıdığı ve ABD'nin öncülük ettiği yeni dünya düzeni ile ayrılıklar içermesi üzerine 1947 yılında hazırlayıcısı Varner Planı olarak da anılan "Türkiye İktisadi Kalkınma Planı" hazırlanmıştır. Türkiye İktisadi Kalkınma Planı'nda, özel teşebbüs ön planda tutulmuş, sermaye sahiplerinin yatırımlarını rahatlıkla yapacağı bir ortamın oluşturulmasının önemi vurgulanmış, devletin de bu ortamı sağlamasının gerekliliğine yer verilmiştir. Bunun yanı sıra bu planda Türkiye'nin tarım ülkesi olduğu özellikle vurgulanmış, tarımsal üretimi geliştirmeye yönelik programlar yer almıştır (Eşiyok, 2009:122).

Şükrü Saraçoğlu hükümeti yerine gelen Recep Peker hükümeti görevi devralır almaz, 7 Eylül 1946 tarihinde Türk lirasının aşırı değerlenmesini engellemek amacıyla devalüasyon yapmıştır. Dış ticarete aşırı değerli Türk lirası ile yabancı paralar arasındaki değer farkından doğan sorunların önüne geçmek, ihracat gelirlerini arttırmak ve Türk sanayisini korumak maksadıyla gerçekleştirilen devalüasyon neticesinde 1 dolar=1,3 TL'den, 1 dolar=2,8 TL'ye çıkmıştır (Tezel, 1986: 160). Recep Peker hükümeti, devalüasyonun ardından ekonomiyi düzenleyecek ikinci tedbirleri vakit kaybetmeden alarak ithalattaki kısıtlamaları kaldırmıştır. İthalattaki kısıtlamaların kaldırılması ile iç piyasadaki ürünlerin artması, buna bağlı olarak fiyatların düşmesi amaçlanmıştır (Sadak, 1949: 1). Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirmiş olduğu bu devalüasyon ve sonrasında alınan tedbirler dünya ekonomisine entegre olma çabası olarak görülmektedir. Türkiye'nin 7 Eylül 1946 tarihinde almış olduğu kararların ve akabinde tedbir paketlerinin arka planında IMF'ye üye olma isteği vardır. Bununla birlikte Türkiye, uluslararası iktisadi sisteme entegre olarak ABD başta olmak üzere sağlanacak yardımlardan yararlanmayı amaçlamıştır (Zürcher, 2010: 316).

1930'dan başlayarak savaşın sonrasına kadar savaşın etkisiyle de devam eden korumacı, içe dönük, kapalı sıkı iktisat politikası 1946 yılı itibarıyla gevşetilmiş, özellikle ithalata ilişkin tahditlerin bir kısmı kaldırılmıştır. İç piyasanın yanı sıra dış piyasaya da dönük üretimin gerçekleştirilmesine yönelik politikaların yer aldığı, yabancı sermayeye açık bir ekonomi politikasına dönüşün gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Savaş sonrasında ABD'nin demokratikleşme çağrılarında Türkiye karşılık vermiş, Nuri Demirağ 18 Temmuz 1945 tarihinde Milli Kalkınma Partisi'ni kurmuştur. 1946 yılı 7 Ocak tarihinde Türkiye bir diğer muhalefet partisi ile tanışmış, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) milletvekilleri Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan liderliğinde iktisatta liberal politikaları savunan Demokrat Parti kurulmuştur (Kazgan, 2013: 84). Liberal iktisadi politikalara uyum sağlama ve dış ticarete yönelik engellerin kaldırılması yolunda atılan adımlar Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında, ürün

imalatında, ürün tedarikinde ve devamında ürün ihracatında önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca Truman Doktrini ile Marshall Planı kapsamında yer alması noktasında da değerlendirmelerde bir kapı açtığı gerçektir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki kutba ayrılmış olan dünya, ABD ile Sovyetler Birliği'nin güç gösterilerine şahit olmuştur. ABD'nin temel dış politikasını komünizm ile mücadele oluşturmuştur. ABD Başkanı Harry S. Truman, "Sovyetler Birliği'nin Çevreleme Politikası" kapsamında atacağı adımların önüne geçerek etkinliğini kırmak amacıyla Türkiye ve Yunanistan'a askeri yardımda bulunma kararı almıştır. Başkan Truman, Kongre'de yaptığı konuşmasında Sovyetler Birliği'ne karşı özgür dünyanın korunmasının gerekliliğini vurgulayarak yapılacak yardımların meşruiyetini ortaya koymuştur. Truman'ın gerçekleştirdiği konuşmada talep edilen yardımlar 22 Mayıs 1947 tarihinde kabul edilerek doktrin haline gelmiştir. Doktrin kapsamında gerçekleştirilen yardımların ABD'nin izni olmadan kullanılmayacağı, başka ülkelere gönderilemeyeceği Amerikalı yetkililerin Türkiye'ye giriş çıkışlarında kolaylık sağlanacağı gibi koşulların kabulü neticesinde yardımlar Türkiye'ye ulaşmıştır (Kalyon, 2010: 11). Truman Doktrini uyarınca 30 Haziran 1948 tarihi itibarıyla Türkiye'ye 100 milyon dolarlık yardım gerçekleştirilmiştir. İsmet İnönü, Truman Doktrini'nin ABD Kongresi'nden geçmesi ve Türkiye'ye yapılacak yardımların kabul edilmesi nedeniyle bir mesaj yayımlamıştır.

"İkinci Cihan Harbi esnasında ve harbin fiilen sona ermesinden sonra milletimizin ispat ettiği yüksek meziyet ve ideallerin dünya efkârı umumiyesi muvacehesinde takdir edildiğini belirten bu yardım, Türkiye'ye zaruri ve normal müdafaa malzemesinin bir kısmını temin suretiyle, harp neticesinde düşmüş bulunduğumuz iktisadi güçlükler kısmen telâfisinde ferahlatıcı bir âmil olacaktır ... Reis Truman'a büyük Amerikan Milletine Türk Milletinin sarsılmaz dostluk hislerini iblağ ile bahtiyarım" (Turan, 2003: 170).

Askeri yardımların 1949 yılına kadar devam edeceğini ifade eden ABD'li yetkililer yardım kapsamında, Türkiye ve Yunanistan'a 225 milyon dolarlık dış yardımın yapılacağını bildirmişlerdir (Malkoç, 2006: 113).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaştan büyük zarar gören Avrupa ülkelerinin dış ticaret sistemine entegrasyonunu sağlamak amacıyla ABD Dış İlişkiler Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947 tarihinde Harvard Üniversitesi'nde gerçekleştirmiş olduğu konuşmasında Avrupalı ülkelerinin ekonomilerini ayağa kaldırmaları için yardımda bulunacağını ifade etmiştir (Sander, 2003: 260). Marshall Planı olarak ifade edilen paket kapsamında gerçekleştirilecek yardım için şart olarak, Avrupalı devletlerin ortak bir program hazırlamaları öne sürülmüştür. Türkiye'nin de aralarında olduğu programdan faydalanmak isteyen 16 ülke 11-13 Temmuz 1947 tarihleri arasında Paris Konferansı'nda bir araya gelmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde ortaya çıkan plan programı ABD Kongresi'nde görüşülmüş ve 11 Eylül 1947 tarihinde onaylanmıştır (Köse, 2010: 99).

Türkiye, Paris Konferansı'nda yardıma neden ihtiyaç duyduğunu gösteren bir rapor hazırlayarak yetkililere sunmuş ve 615 milyon dolar yardım talebinde bulunmuştur. Amerikalı uzmanlar Marshall Planı'nın savaşa katılan ve ekonomileri büyük zarar görmüş Avrupalı ülkelere uygulanacağı gerekçesiyle yardım talebini reddetmişlerdir. Ayrıca uzmanlar, Türkiye'nin dış ticaret dengesi, döviz ve altın stoklarının diğer 15 ülkeden daha iyi durumda olduğunu iddia etmişlerdir (Ertem, 2009: 391). Marshall Planı'na dahil olunmaması CHP'nin, Demokrat Parti tarafından ağır şekilde eleştirilmesine ve kamuoyunda tepki görmesine neden olmuştur. Konferansta Türkiye'nin doğru şekilde temsil edilmediği iddia edilmiştir (Çınar, 2018: 337). Türkiye, Marshall Planı'na dahil olmak için başvurusunu doğrudan ABD yönetimine gerçekleştirmiştir. ABD Ankara Büyükelçisi de yardımlara ilişkin değerlendirmenin yeniden yapılmasını içeren bir raporu Washington'a göndermiştir. Raporda Türkiye'nin yardımlardan yararlanmasının gerekliliği önemle vurgulanmıştır. Türkiye'ye daha önce yapılan yardımların askeri mahiyette olduğu ve bu yardımların iktisadi noktada gerekli katkıyı sağlamadığı kanaatine varılmış olup, Türk ekonomisinin hızla gelişen bir yapıya sahip olduğu vurgulanarak yardım talebi kabul edilmiş ve

program kapsamına alınmıştır. Türkiye 4 Temmuz 1948 tarihinde, yardımdan faydalanmak üzere ABD ile Ekonomik İş Birliği Anlaşması'nı imzalamıştır (Ertem, 2009: 392).

Türkiye, Marshall Planı kapsamında geri ödemesiz şekilde 1948-1951 yılları arasında 62.376.000 dolar hibe almıştır. Türkiye, ödünç olarak ABD'den 72.840.000 dolar borç almıştır. ABD, İktisadi İş Birliği Teşkilatı'na üye olan ülkelere kendisi ile gerçekleştirilen ticareti düzenlemek üzere "tiraj hakkı" olarak bilinen yardımlarda bulunmuştur. Bu kapsamda ABD, Avrupa ülkelerinin birbirlerinden aldıkları malların bedelini ödemiş ve satın alan ülke "Karşılık Fonu" kapsamında ilgili malların bedelini kendi para birimi cinsinden bankaya yatırmıştır. Karşılık Fonu kapsamında yatırılan paranın %95'i İktisadi İş Birliği Teşkilatı'nın onayıyla ülke içindeki iktisadi kalkınma amacıyla kullanılacak ya da ödünç para kapsamında ABD'ye geri ödeneceğinden bu yardımlara "tiraj hakkı" denilmiştir. Bu yardımlar ya hibe ya da borç niteliğini kazanmakta olup, 1948 – 1951 yılları arasında bu yardım türü noktasında 71.522.000 dolar hibe, 55.000.000 dolar ödünç olmak üzere 126.522.000 dolar destek sağlanmıştır. Teknik yardım ise, ABD'den ülkelere gelen uzman, teknisyen, mühendis vs. gibi destekler için masrafların karşılanması noktasında gerçekleştirilen yardım türüdür. Hibe ya da "tiraj hakkı" türünde 3.000.000 dolar yardım yapılmıştır (Ertem, 2009: 392).

3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'nin Sosyoekonomik Yapısı

1945 ve 1950 yılları arasında gerçekleştirilen çalışmalar neticesinde birincil kaynak kapsamında süreli yayınlar, gazeteler, incelendiğinde savaş sonrasında sosyoekonomik noktada ortaya çıkan en önemli sorunlarından biri istifçilik ve istifçiliğin yol açtığı karaborsa faaliyetleridir. Karaborsa faaliyetleri neticesinde halk ihtiyaç duyduğu temel gıda maddelerine dahi ulaşamamış ya da fahiş fiyatlar ile tedarik etmek zorunda kalmıştır. Bu durum hayat pahalılığını da beraberinde getirmiştir. Karaborsacılık ve hayat pahalılığı sadece perakende fiyatlar üzerinde değil toptan fiyatları da etkilemiştir. Sosyoekonomik noktada yaşanan sorunlardan biri de mesken buhranıdır. Savaş sonrasında fırsatçılık, çarpık yapılaşma vb. nedenlerden dolayı büyük şehirlerde mesken buhranı yaşanmıştır.

3.1. Karaborsa

Piyasadan toplanması başta olmak üzere çeşitli nedenlerle piyasada bulunmayan ihtiyaç maddelerinin el altından gizlice fahiş ücretlerle satılması karaborsa olarak tanımlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı yıllarından başlayarak 1950 yılına kadarki süreçte yoğun karaborsa faaliyetlerine rastlanılmıştır. Bu dönemde üretimin az olması, ürün talebinin ise yüksek olmasından kaynaklı olarak piyasada kıtlık yaşanmıştır. Fiyatın yükselmesi için malı elinde tutan ve henüz piyasaya gelmeden ürünleri toplayan tüccarlar, malları yüksek fiyattan satarak sosyoekonomik anlamda sorunlara neden olmuştur. (Başar, 1949: 2)

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki karaborsa faaliyetleri ülke için önemli sorunlardan biri olmuş, etkin şekilde mücadele edilmesi gerekmiştir. Merkezi hükümetin yetersiz kalması yerel yönetimlerin de mücadeleye katılmasını gerekli kılmıştır. Karaborsa faaliyetleri gösteren tüccarların dükkanları kapatılmış, esnafın üretimleri durdurulmuştur. Bu dönemde kolay ulaşılabilir olması beklenen ekmeğin başta olmak üzere birçok gıda maddesi karaborsaya düşmüştür. Savaş yıllarında ekmeğin hammaddesine ilişkin üretim sürecinde yaşanan sıkıntılar ve buğday ile istiflenmesi ekmeğin karaborsaya düşmesine, halkın ekmeği karne ile almasına giden süreci beraberinde getirmiştir. Savaşın sonrasında ekmeğin karne ile satışının devam ettiği görülmektedir (Akşam Gazetesi, 23 Aralık 1945: 3). Savaş sonrasında yaşanan kömür ve odun gibi yakacak ürünlerin dağıtımında yaşanan aksaklıklar yakacak ürünlerinin karaborsaya düşmesine, bununla birlikte halkın kaçak ağaç kesmesine ve tarımda kullanılması gerekli olan gübrenin yakacak olarak kullanılmasına neden olmuştur (Elvise, 2019: 15). Savaş yıllarında karaborsaya düşen çay ve kahve fıkdanı savaş sonrasında da devam etmiştir. Bu dönemde karaborsaya düşen ürünlerin fiyat kontrolünü ve halkın ilgili ürünleri temin etmesini sağlamak amacıyla hükümet tarafından çay ve kahve dağıtımı gerçekleştirilmiştir (Ticaret Gazetesi, 31.10.1945: 2). Aracıların ve tüccarların stoklama faaliyetleri nedeniyle karaborsaya düşen bir diğer

ürün ise kumaştır. Kumaşın karaborsaya düşmesi nedeniyle, ilgili ürün fiyatı %80 artış göstermiştir. Bu durum özellikle köylerde ikamet eden vatandaşları olumsuz etkilemiştir (Elive, 2019:14). Bununla birlikte iç piyasada ellerinde yeterli miktarda bulunduğu halde ihracat ederek yüksek kar elde etmeyi amaçlayan tüccarların peynir ihtikarı nedeniyle fiyatlarda artış yaşanmıştır. Ticaret Bakanlığı, peynir ihracına izin vermemeyerek ilgili ürünlerdeki fiyat artışlarının önüne geçmiştir (Akşam Gazetesi, 22 Nisan 1950: 3).

3.2. Hayat Pahalılığı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin sosyoekonomik noktada mücadele ettiği hususlardan biri de hayat pahalılığı olmuştur. Savaş sonrasında seferberlik nedeniyle silah altına alınan nüfusun dönerek mal talebini arttırması ve karaborsacılık faaliyetleri ile mal fiyatlarındaki fahiş artışları hayat pahalılığının nedenleri arasındadır. Hayat pahalılığının önüne geçmek için yüksek kar hadleri ile mücadele edilmiş, ürün fiyatlarının düzenlenmesi amacıyla çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Çarşı ve pazarlarda satılan ürünlerin fiyatları denetlenmiştir (Akşam Gazetesi, 21 Mayıs 1949: 3).

Türkiye'de Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın fiyatlar genel düzeyine ilişkin hazırladığı rapora göre, 1938 yılı fiyatları ile kıyaslandığında 1949 yılında yiyecek fiyatlarındaki artış oranı %588 iken; madenler, dokuma ve yakacak ürünlerinde artış oranı %409 olarak tespit edilmiştir. Fiyatlar genel düzeyindeki yüksek artışlara rağmen dar gelirli vatandaşların çalışma ücretlerindeki artış ilgili oranlarda olmamış, vatandaşlar geçinmekte zorluk çekmiştir (Akşam Gazetesi, 8 Eylül 1949: 2). Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Konjonktür Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu rapora göre, hayat pahalılığında 1949 yılı sonunda daha fazla artış olmuştur. 1948 yılı Eylül ayına kıyasla 1949 yılı Eylül ayında hububat fiyatları %14, bakliyat fiyatları %17,7, akaryakıt fiyatları %11,8, kâğıt fiyatları %13,3, yapı malzemeleri fiyatları %9,9 artmıştır (Akşam Gazetesi, 13 Aralık 1949: 2). İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası İstatistik Servisi tarafından 1949 yılı mart ayında hazırlanan geçinme endeksine göre; anne, baba ve üç çocuktan oluşan bir ailenin 1949 yılı mart ayındaki masrafı 404 lira iken aynı ailenin 1948 yılı mart ayındaki masrafı 350 lira olarak tespit edilmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 09 Nisan 1949: 1). Servis tarafından hazırlanan raporun devamında 1949 yılı mart ayında aynı ailenin gıda maddelerine ilişkin masrafı, önceki aya kıyasla %3,5 artış göstermiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 09 Nisan 1949: 3).

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen başından savaş sonrası döneme kadarki süreçte, çalışanların geçim seviyesinde yarı yarıya azalma meydana gelmiştir. Dönem itibariyle İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirlerde refah seviyesindeki artışın nedeni ise, savaş sonrasında buralarda yaşayan harp zenginleri olarak gösterilmiştir (Alp, 1949: 1). 1949 yılı ilk üç ayına ait Avrupa'daki ekonomik kalkınmaya ilişkin bir rapor hazırlayan İktisadi İş Birliği Teşkilatı'nın tespitlerine göre, Avrupa'da Türkiye dışında hemen her ülkede fiyatlarda istikrar sağlanmaya başlamıştır. Raporda, üretimde artışın sağlandığı ve enflasyonla güçlü şekilde mücadele edildiğine yer verilmiştir (Akşam Gazetesi, 3 Temmuz 1949: 2).

3.3 Mesken Buhranı

Savaş sonrası dönem ile ilgili gazete haberleri incelendiğinde İstanbul özelinde büyük bir mesken buhranının yaşandığı görülmüştür. 1945-1950 yıllarındaki İstanbul şehir nüfus artışı oranı, önceki 5 yıl ile kıyaslandığında yaklaşık olarak 2 kat artış göstermiştir (Bayrı, 1954: 661). Savaş sonrasında nüfusun hızla arttığı, sanayi üretiminin gerçekleştiği alanlara doğru göçlerin yaşandığı şüphesiz ki gerçektir. Buna göre İstanbul başta olmak üzere söz konusu niteliğe sahip olan iller özelinde nüfus hareketlerine bağlı olarak mesken yokluğu ya da meskene ilişkin sıkıntılar baş göstermiştir. Dönemin yazılı medyası incelediğinde yaşanan buhrana ilişkin haberlerin İstanbul üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Savaş sonrasında nüfusun hızla artması, köyden kente göçün hızlanması ile ev sahiplerinin fahiş fiyatlarla evlerini kiraya vermeleri üzerine mesken sorunu yaşanmıştır. 1948 yılından itibaren artan mesken buhranını en çok hisseden İstanbul'da bu noktada çeşitli tedbirler alınmıştır. İstanbul Belediyesi mesken buhranının önüne geçmek amacıyla mesken inşası için halka ucuz fiyatlarla arsa

verilmesine ilişkin bir karar alarak Şehir Meclisi'ne yollamış ve arsaların listesini çıkarmıştır (Cumhuriyet Gazetesi, 06 Şubat 1949: 1).

1950 yılında dönemin İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay başkanlığında İstanbul'daki mesken sorununu çözmek amacıyla İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyeleri ile dönemin değerli iktisatçıları çalışmalara başlamıştır. Şemsettin Günaltay hükümeti İstanbul'da yaşanan mesken buhranının giderilmesi amacıyla İstanbul Belediyesi'ne dört milyon lira tahsis etmiştir. Tahsisat üzerine Mesken Komisyonu çalışmalarına başlamıştır. Binaların maliyetleri üzerine çalışma yapılmış, blok inşaatı mı yoksa nizam inşaatı mı gerçekleştirileceğine yönelik bir tartışma gerçekleştirilmiştir. İstanbul Belediyesi inşaatı gerçekleştirilecek binaların satışı için gerekli düzenlemeleri yapmak üzere çalışmalara başlamıştır (Akşam Gazetesi, 29 Mart 1950: 3).

Halihazırda gazete belgeleri de incelediğinde savaş sonrasında mesken buhranı ve devamında çarpık kentleşme, yerel yönetimlerin de güçlü bir şekilde mücadele etmesi gereken konular haline gelmiştir. Öyle ki il özelinde meydana gelen sorunların ülke genelinde de yaşanması üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi tedbir almıştır. 1949 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde çıkarılan yasa gereğince belediyelerin gecekonduların inşasına engel olması gerekmekte olup, gecekonduların inşası yasaklanmış ve mevcut gecekonduların yıkımına başlanmıştır. Belediye ıslah çalışmaları gerçekleştirmiş, ıslah çalışmaları Kazlıçeşme'de yoğunlaşmış ve buradaki binaların birçoğu yıkılmıştır. Gecekonduların yıkılması İstanbul'da mesken buhranını arttırmıştır (Akşam Gazetesi, 7 Nisan 1950: 3).

4. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye'nin Zirai Politikası

Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaşa hazır bir şekilde nüfusun büyük çoğunluğunu silah altına alması hiç kuşkusuz zirai üretimi olumsuz etkilemiştir. Savaş yıllarında tarımda kullanılan makinelerin arızası halinde yedek parça temin etmekte ve tarımda kullanılacak kimyasal ürünlere ulaşmakta yaşanan zorlukların yanı sıra tamir edecek personel sayısının yetersiz olması zirai üretimde sorunları beraberinde getirmiştir. Savaş yıllarında tarımda motor gücüyle çalışan araçların azlığı, zirai faaliyetlerde kullanılan çift hayvanlarına ordunun kullanılması için el konulması tarımsal üretimin düşmesine neden olmuştur. (Özer, 2012: 31)

Şükrü Saraçoğlu hükümeti, imkanlar dahilinde çiftçilerin yaşamış olduğu zorluklara birtakım çözümler getirmek üzere 1943 yılında Zirai Donatım Kurumu'nu kurmuştur. Hükümet, Zirai Donatım Kurumu'nun kurulması ile çiftçilerin gereksinim duyduğu kükürt, gübre ve göztaşı ile tohum ihtiyacının karşılanmasını amaçlamıştır (Ünlü, 2015: 84.). Tarımsal üretimde kullanılmak üzere her türlü malzeme, makine, araç ve gereçleri ile tarımsal ilaçlar, suni gübre üretme ve temin etmek; tarımda kullanılan makineler için tamirhaneler açmak amacıyla 26.04.1944 tarihinde kabul edilen 4604 sayılı Kanun Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş, kanun ile kurulan Türkiye Zirai Donatım Kurumu faaliyete başlamıştır (Resmî Gazete, 1944: 01 Temmuz, Sayı: 5745: 1).

Türkiye'de tarımsal üretimde istikrarın sağlanması ve üretimin artırılması hem iç piyasa hem de dış piyasadaki gıda temini için oldukça önem arz etmiştir. Türkiye özellikle savaş döneminde büyük gıda buhranları yaşayan Avrupalılar için zirai ürün tedariki açısından değerli bir yere sahipti. Türkiye savaş sonrasında sahip olduğu yüksek katma değerli ürünlerinin ihracında kayda değer gelir elde etmiştir (Kazgan, 2013: 87).

Türkiye'ye Marshall Planı kapsamında gerçekleştirilen yardımlar Türk ziraat politikaları uygulanmasında büyük destek olmuş, destekler neticesinde ithal edilen traktör vb başta olmak üzere ithal edilen makineler ile tarımda önemli dönüşümler gerçekleştirmesi amaçlanmıştır (Kazgan, 2013: 88). Savaş sonrasında görev yapan hükümetler zirai politikalar oluşturmak, oluşturulan zirai politikaları uygulamak için uluslararası kuruluşlardan ve uluslararası kalkınma programlarından destek kapsamında başvurularla bulunarak kredi ile yardımlar almıştır. İktisadi İş Birliği İdaresi, Türkiye'ye zirai

faaliyetlerde kullanması amacıyla yardım için 306.000 dolar ayırmıştır (Akşam Gazetesi, 10 Nisan 1949: 1).

4.1. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu

Türkiye'de savaş yıllarında üretime ilişkin yaşanan sorunlardan bir tanesi de zirai alanda yaşanmıştır. Türkiye'de savaşın sona ermesi ile birlikte 1945 yılından itibaren zirai politikalarda dönüşüm ve değişim gerçekleştirilmiş, öncelikle tarımda toprağı bulunmayan köylünün topraklandırılması amaçlanmıştır (Kepenek, 2014: 107). Halkın zirai ürünlere ulaşmasındaki zorluklar, karaborsacılık nedeniyle ürün fiyatlarının artması, 1935 yılı CHP parti programında da yer alan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun savaş sonrasında çıkarılmasını zorunlu kılmış, Şükrü Saraçoğlu imzası ile kanun tasarısının Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulması neticesinde süreç başlamıştır (Aydın, 2018: 364-365).

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu zirai bir politika olmasının yanı sıra bir siyasi kararın tezahürü olarak da değerlendirilmektedir. Şükrü Saraçoğlu hükümetinin, özellikle ziraatte feodal benzeri faaliyet gösteren büyük toprak sahipleri ile toprak ağalarını tasfiye etmeyi ve topraksız köylüyü toprak sahibi yapmayı amaçladığı iddia edilmektedir (Tezel, 1986: 326).

Aydın milletvekili ve büyük toprak sahibi Adnan Menderes aynı zamanda Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun görüşüldüğü komisyonun sözcüsü olup kanuna karşı güçlü bir muhalefet içinde olmuştur (Aydemir, 2009: 346). Adnan Menderes, kanunun tümüne ilişkin yapılan konuşmada; *"Toprak Kanunu ihtiva edeceği hükümler itibariyle ve tatbik edeceklerin zihniyet, görüş ve kabiliyetlerine göre, çok faydalı olabileceği gibi memleketi zirai iktisadi perişanlığa düşürecek bir kanun da olabilir."* ifadesini kullanmış, eleştirilerde bulunarak ilgili konu hakkında görüşünü belirtmiştir. Bununla birlikte Menderes, ilgili kanunu ve kanun maddelerini nasyonal sosyalist rejime ait olan Erhhof Kanunu'na benzetmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1945: Devre: VII, Cilt: 17, 55. Birleşim: 16 Mayıs, 111). Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na muhalif olan tek partili dönemin Milletvekili Cavid Oral, kanunun Genel Kurul'da görüşülmesi esnasında gerçekleştirmiş olduğu konuşmada kanunu ve kanunu hazırlayan hükümeti ağır sözlerle eleştirmiştir.

"Geçici komisyon üç ay süren çalışmasında 45 toplantı yapmıştır ve bu sayede Hükümetin getirmiş olduğu, bağı ve bahçeyi parçalayan, kültür ziraatini 30 dönümlük hadde kadar indiren toptancı bir zihniyetle ziraatimizi hiç doğru olmayan mutaassıp bir müdahalecilik sistemine giden haddizatinde çok nazari olan bir kanun tasarısını, oldukça zararsız ve faydalı bir şekilde koymaya muvaffak olmuştur." (TBMM Zabıt Ceridesi, 1945: Devre: VII, Cilt: 17, 54. Birleşim: 14 Mayıs: 63).

Cavid Oral konuşmasında özellikle arazilerin kamulaştırılmasına yönelik alınan kararların oluşturacağı olumsuzlukları vurgulayarak kanunun orta ölçekli zirai işletmelerin ortadan kaldırılmasına neden olacağını vurgulamıştır.

Refik Koraltan yine kanunun kamulaştırmaya yönelik maddelerini eleştirerek ilgili konunun üzerine çalışmaların yapılmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Koraltan'a göre, kanun ile toprağı elinden alınacak olan bir üreticinin bu düşünce ile üretimde bulunması ve bundan fayda sağlaması oldukça zordur. Bunun yanı sıra Koraltan, ailesinden miras yoluyla kendisine kalan toprağın devlet tarafından bedeli ödenerek alınmasının büyük olumsuzlukları beraberinde getireceğinin altını çizmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1945: Devre: VII, Cilt: 17, 54. Birleşim: 14 Mayıs: 71).

İsmet İnönü, büyük toprak sahiplerini, İkinci Dünya Savaşı yıllarında iase konusunda yaşanan sorunların sebeplerinden biri olarak görmüştür. Bu yüzden Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun büyük çiftlik sahiplerinin hegemonyasını kıracağına ve zirai üretimi arttıracığına inanmıştır. *"Bataklı toprak ağalarının kökünü kazıyacağım"* ifadesi İnönü'nün kanuna bakışını net olarak ortaya koymaktadır (Aydemir, 2009: 347). Bunun yanı sıra CHP içerisindeki milletvekillerinin kanuna ilişkin sert

muhalefetlerinin ardından, kanunun görüşülme sürecinde partiye yönelik İsmet İnönü'nün "Toprak reformu istemeyen parti benim partim olamaz" mesajı siyasi kırılmayı derinleştirmiştir (İnce, 2006: 70). İlgili mesaj, parti içi muhalefetin Demokrat Parti'yi kurmasına doğru giden süreci başlatmıştır.

Arazisi olmayan çiftçilere arazi vererek geçimlerini sağlama, toprakların işlenerek âtıl kalmasının önüne geçme amacını taşıyan 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu 11.06.1945 tarihinde kabul edilerek Resmî Gazete'de yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 1945, 15 Haziran, Sayı: 6032: 1). Kanunda;

- Devletin tasarrufu altında olan ve kamu işlerinde kullanılmayan araziler,
- Sahipsiz bataklıkların kurutulması, kuruyan göller ve nehirler neticesinde ortaya çıkan ekim ve biçime uygun hale gelecek araziler,
- İlgili kanun kapsamında kamulaştırılacak olan araziler, köylülere dağıtılarak toprak sahibi olmalarının sağlanacağına yer verilmiştir. (Resmî Gazete, 1945, 15 Haziran, Sayı: 6032: 1)

Kanun ile ortakçılık yapanların toprak sahibi olarak kendi topraklarında geçimlerini sağlayacak tarımsal üretimi gerçekleştirerek güçlü bir çiftçi grubunu oluşturması planlanmıştır (Aydın, 2018: 367). Kanun kapsamında toprak sahibi olacak köylüler önceliklerine göre sıralanmıştır (Resmî Gazete, 1945, 15 Haziran, Sayı: 6032: 3)

- a) Hiç arazisi olmayıp başkalarının arazisinde ortakçılık, kiracılık yapanlar
- b) Arazisi Yetmeyen Çiftçiler
- c) Hiç arazisi olmayıp yerleşmiş bulunduğu yerde öteden beri tarım işçiliği ile geçinenler
- d) Göçebe ve göçmenler ve göçürülenlerden çiftçi olanlar
- e) Evvela çiftçi olmayıp da arazi edindiği takdirde çiftçilik yapacaklarına Tarım Bakanlığı tarafından kanaat getirilenler

Tablo 1: 1947 - 1950 Yılları Arasında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Uyarınca Çiftçiye Dağıtılan Topraklar (Dönüm)

Yıllar	Aile Sayısı	Dağıtılan Toprak	Aile Başına Düşen Toprak
1947	1.427	49.085	34,40
1948	4.313	238.656	53,33
1949	8.359	389.211	46,56
1950	18.589	820.194	44,12

Kaynak: Başer, K. (2013). 1923-1950 Yılları Arasındaki Türkiye'de Toprak Dağılımı ve Toprak Reformu Politikasının Sonuçları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (38), 203- 216.

Tablo-1'de görüldüğü üzere 1947 yılından 1950 yılına kadar toprak dağıtılan aile sayısı ve dağıtılan toprak miktarında artış olsa da 1949 ve 1950 yıllarında aile başına düşen toprak miktarında düşüş görülmektedir.

Aynı zamanda büyük toprak ağlarından biri olan Cavit Oral'ın 1948 tarihinde Tarım Bakanı olması ile kanunun etkinliğini kaybedeceğine yönelik iddialar ortaya atılmış, kanunu tamamlayıcı adımlar atılmamış, siyasi bir nitelik kazanmıştır (Ünlü, 2015: 123).

4.2. 1945 – 1950 Yılları Arasında Çiftçilere Yapılan Yardımlar

Tarım ülkesi olarak bilinen Türkiye, tarımsal üretimde devamlılığı sağlamak üzere savaş sonrasında çiftçilere imkanlar dahilinde çeşitli üretim araçları dağıtmış, ilgili ekipmanların yetersiz kaldığı dönemlerde ithalat yoluna gitmiştir. Buna göre savaşın hemen sonrasında Şükrü Saraçoğlu hükümeti ABD'den traktör başta olmak üzere çapa, mibzer ile zirai alet ve edevat siparişinde bulunmuştur (Ticaret Gazetesi, 2 Kasım 1945: 1) Bununla birlikte Türkiye, zirai bağlamda Marshall Planı'nı oldukça iyi değerlendirmiş, tarımsal üretimde makineleşme sürecinde büyük ilerleme kaydetmiştir. Türkiye Zirai Donatım Kurulu tarafından Marshall yardımı kapsamında ABD'ye ve Kanada'ya verilen tarımsal makine teçhizatına yönelik siparişlerinin teslimatı, 1950 yılı itibariyle gerçekleştirilmiştir. Buna göre, 1948 yılında Marshall Yardımı Planı'nın hemen başında 1.800 olan traktör sayısı, 1950 yılı itibariyle yaklaşık olarak 16.000 adet olarak tespit edilmiştir (Eşiyok, 2004: 8).

Bu dönemde çiftçilere yalnızca makine, alet ve edevat yardımında bulunulmamış aynı zamanda tohum yardımı da yapılmıştır. Bu maksatla "Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun" çıkarılarak yürürlüğe konulmuştur. Çeşitli nedenlerle elinde tohum kalmayan ve tohum kredisi ile de tohum alamayacak olan çiftçilere Ziraat Bankası vasıtasıyla ödünç ve faizsiz olarak tohum dağıtılmasına yönelik karar alınmıştır. Buna göre dağıtılacak tohumlar arpa, buğday, çavdar, mısır ve yulaf olarak tespit edilirken, tohumların dağıtılmasında Tarım Bakanlığı yetkili kılınmıştır. 5254 Sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun 08.07.1948 tarihinde kabul edilerek Resmî Gazete'de yayınlanmıştır (Resmî Gazete, 1948, 14 Temmuz, Sayı: 6957: 1).

5. 1945 – 1950 Yılları Arasında Türkiye'de Dış Ticarete Yönelik Alınan Kararlar

Türkiye, savaş yıllarında zarar gören dış ticaret ilişkilerini yeniden kurmak üzere savaş sonrasında yoğun olarak ikili ticaret anlaşmaları imzalamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sıcak para girişini ihracattan sağlarken, elde ettikleri geliri gıda ve sanayi üretimi için hammadde temininde kullanmıştır. Dönem itibariyle Türkiye'nin en önemli ihracat kalemlerini tarım ve hammadde ürünleri oluşturmuştur. Ancak ülkede işenin sağlanması başta olmak üzere hububat ve bakliyat ürünlerinde stoklara bağlı olarak dönem dönem ihracat yasakları gelmiştir. Bunun yanı sıra savaş sonrasında dış ticarete takas usulü geri planda kalırken, serbest döviz ile ticaret tercih edilmiştir (Akşam Gazetesi, 1 Temmuz 1949: 1).

1949 yılında Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından ihracata yönelik olarak bir sirküler yayımlanmıştır. 30.06.1949 tarihli ve 326 Sayılı sirkülere göre, ticaret anlaşması bulunan ve bulunmayan ülkelerle gerçekleştirilecek olan ihracat serbest döviz ile gerçekleşecekken, ihracat maddesinin önemine göre ticaret anlaşması bulunmayan ülkelere ihracatın sterlin üzerinden yapılacağına yer verilmiştir. Genel ihracat rejiminde takas usulünün kullanılmayacağı bildirilmiştir (Akşam Gazetesi, 1 Temmuz 1949: 1). Uluslararası ekonominin yeniden düzenlenmesi, dış ticarete kuralların belirlenmesi amacı ile Paris'te bir araya gelen ülkeler %60 oranında serbestliğin gerçekleştirilmesi konusunda mutabakata varmışlardır. Türkiye 15 Ekim 1950 yılında ilgili karara taraf olarak yürürlüğe koymuştur. Dış ticareti kolaylaştırıcı formalitelerin azaltılması, ithalata yönelik tahditlerin kaldırılması, ihracattaki lisans formalitelerinden vazgeçilmesine yönelik alınan kararlar oldukça önem arz etmektedir (Akşam Gazetesi, 26 Ağustos 1950: 3). 1950 yılında Ekonomi ve Ticaret Bakanı olarak görev yapan Zühtü Velibeşe, ihracatta yaşanan en büyük problem olarak Türk mallarının ihracatında aracı ülkenin bulunmasını göstermiştir. Velibeşe, Türkiye'nin bir ülkeye ihraç ettiği ürün, oradan başka ülkelere tekrar satılarak Türkiye'nin bu ticarete zarar ettiğini vurgulamıştır (Akşam Gazetesi, 15 Haziran 1950: 1).

İthalat politikası noktasında Türkiye, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum ve tüccarların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak hareket etmiştir. Kaliteli ve nitelik yönünden zengin olan kömür, demir, gibi ürünlerin yanı sıra makine ve teçhizat için yedek parça ithalatı gerçekleştirilmiş, özellikle halkın işesini sağlayacak gıda maddeleri ile sınai üretimde kullanılacak ürünlerin ithalatı üzerinde

durulmuştur. Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı tarafından alınan karara göre, takas masraflarına ithalat maliyetleri arasında yer verilmiştir (Akşam Gazetesi, 1949: 4 Mayıs: 2). 1948 yılında ithalatın %36'sını hammadde, %28'ini makine ve teçhizat, %25'ini inşaat ürünleri ve %25'ini de tüketim malları oluşturmuştur. Türkiye 1949 yılı itibarıyla ithalat politikasında tahditlerin kaldırılması, ithalatın genişletilmesi yolunda bir politika uygulamıştır. Buna göre, üretimi arttırıcı, iktisadi kalkınmayı destekleyici ürünlerin ithalatı önündeki engeller kaldırılmıştır. Türkiye'nin 1949 yılı aralık ayında yaklaşık olarak 13 milyon liralık ithalata izin verdiği ürünleri kimyevi maddeler, ilaçlar, yedek parçalar ve demiryolu malzemeleri oluşturmuştur (Kepenek, 2014: 120). Savaş sonrasında Türkiye'deki limanlar dış ticaret hareketliliği noktasında oldukça aktif olarak faaliyet göstermiştir. İstanbul limanına 1950 yılında ithalat kapsamında 98 vapur yanaşmış ve yaklaşık olarak 46.134.000 liralık, 84.975 ton mal bırakmıştır. İthal edilen ürünlerin başında inşaat malzemeleri, kâğıt, tıbbi ürünler, makine ve yedek parça aksamı, çimento gelmektedir (Akşam Gazetesi, 14 Eylül 1950: 3)

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı başladığında savaşın tarafları da dahil olmak üzere hiç kimse savaşın bu denli bir yıkıma neden olacağını tahmin edememiştir. Savaş sadece savaşın taraflarının cephelerinde değil, savaşın tarafı olan ve olmayan tüm ülkelerin iktisadi hayatlarında da yaşanmış, ülke ekonomileri büyük bir yıkıma uğramıştır. Türkiye, savaş yıllarında hem ekonomide hem toplumsal hayatta hem de dış politikada büyük bir mücadele içerisine girmiştir. Türkiye, iktisadi manada savaşın ortaya çıkarmış olduğu karaborsa ve hayat pahalılığı gibi olumsuzlukların önüne geçmek amacıyla önce Milli Korunma Kanunu'nu, akabinde Varlık Vergisi'ni çıkararak sosyoekonomik hayatı denetlemeyi, düzenlemeyi ve aynı zamanda hazineye gelir sağlamayı amaçlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte ülkeler geriye dönüp baktıklarında bir siyasi ve iktisadi manada enkazla karşılaşmışlar, büyük istikrarsızlıklar yaşamışlardır. Ülkeler ilgili durumu savaş yıllarında da fark etmiş, savaş sonrası politikalar için yol haritası belirlemek üzere çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Öncelikle Bretton Woods'ta bir araya gelerek Dünya Bankası ile IMF'yi kurarak savaş sonrası küresel ekonomiye geçişin ilk adımını atarak dış ticari ilişkileri güçlendirecek kararların üzerinde durmuşlardır. Daha sonra bir daha bu çapta bir savaşın önüne geçmek, dünya genelinde iştişare mekanizmalarını gerçekleştirmek üzere Birleşmiş Milletleri kurmuşlardır.

Türkiye'nin savaş sonrasında gerek ziraat ve gerekse de sanayi için uygulamış olduğu politikaların tümü, üretimi arttırarak ürün arzını sağlamak ve halkın ihtiyaç duyduğu ürünlere ulaşmasını sağlamaktı. Öncelikle tarımsal üretimi arttırmak amacıyla toprağı olmayanlara toprak dağıtılması amacıyla Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu çıkarılarak zirai üretimde istikrar sağlanması amaçlanmıştır. Ancak ilgili kanun neredeyse iktidar değişikliğine giden sürecin de başlangıcı olmuştur. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu Meclis'te CHP içerisinde muhalefete neden olmuş, büyük toprak ağası Adnan Menderes'in de aralarında bulunduğu muhalefet Demokrat Parti'yi kurmuş olup, parti 1950 seçimlerinde iktidara gelmiştir. Türkiye, Marshall Planı yardımlarını iyi değerlendirerek tarımda makineleşmede önemli bir hamle gerçekleştirmiştir. 1945-1950 yılları arasında makine, araç, gereç, alet ve edevat yardımları başta olmak üzere tohum desteğinde bulunulmuştur.

1945-1950 yılları arasında sanayide kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla 1946 yılında İvedili Sanayi Planı yayımlanmıştır. Ancak ilgili yoğun devletçi politikalara sahip kalkınma planı, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan iki kutuplu dünyanın taraflarından biri olan Sovyetlere yakın olması nedeniyle ABD tarafından eleştirilmiştir. Sovyetler iki kutuplu dünyanın liberal değerlerine aykırı olan kısmını temsil etmekteydi. Buna göre Türkiye gerek Marshall Planı ve gerekse de Truman Doktrini kapsamında gerçekleşecek yardımlardan yararlanabilmek amacıyla 1947 yılında kalkınma planını revize etmiş, liberal değerlere sahip Türkiye İktisadi Kalkınma Planı'nı yayımlamıştır.

Savaş sırasında olduğu gibi savaş sonrasında da sosyoekonomik noktada karşılaşılan karaborsacılık faaliyetleri ve hayat pahalılığı ile yoğun şekilde mücadele edilmiştir. Burada gerek

fiyatlandırma mekanizması ile gerekse de yerel yönetimlerle birlikte denetleyici ve düzenleyici faaliyetler ile piyasa kontrol altına alınarak mücadele edilmiştir. Karaborsacılık ve hayat pahalılığı ile mücadelede en önemli politika piyasadaki mal miktarını arttırmaktır. Buna göre Türkiye gerçekleştirmiş olduğu üretimi arttıracak politikaların yanı sıra ithalatın önündeki engellerin kaldırılması için çalışmalar yürütmüştür. İthalat için sağlanan kaynak ise büyük ölçüde ihracattan karşılanmıştır. Bunun için Türkiye yeni dünya düzeninde dış ticaret serbestliğinin üzerinde önemle duran ABD ile Batı Blok'unda yer almıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, sosyoekonomik hayatta alınan kararlar başta olmak üzere zirai üretimden dış ticarete kadar birçok politika oluşturmuş ve bu politikaları hızla uygulamaya koymuştur. Bu politikalar ile ülkede, iktisadi ve sosyal hayatta değişim ve dönüşümlerin gerçekleşmesinin sağlanması amaçlanmıştır.

KAYNAKÇA

Resmi Yayınlar

Resmî Gazete. (1942). "Varlık Vergisi Kanunu". Sayı: 5255. 12 Kasım.

Resmî Gazete. (1943). "Toprak Mahsulleri Vergisi Kanunu", Sayı: 5423. 07 Haziran.

Resmî Gazete. (1944), "Türkiye Zirai Donatım Kurumu", Sayı: 5745. 01 Temmuz.

Resmî Gazete. (1945), "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu", Sayı: 6032. 15 Haziran.

Resmî Gazete. (1946), "Toprak Mahsulleri Vergisi Kanununun Kaldırılması Hakkında Kanun", Sayı: 6216. 26 Ocak.

Resmî Gazete. (1948), "Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanun", Sayı:6957. 14 Temmuz.

TBMM Zabıt Ceridesi. (1942). Devre: IV, Cilt: 28, 4. İctima, 11 Kasım

TBMM Zabıt Ceridesi. (1945). Devre: VII, Cilt: 17, 54. Birleşim: 14 Mayıs

TBMM Zabıt Ceridesi. (1945). Devre: VII, Cilt: 17, 55. Birleşim: 16 Mayıs

Kitaplar ve Makaleler

Alp, T. (1949, 01.05.). Hayat Pahalılığı Meselesi. Akşam Gazetesi.

Armaoğlu, F. (2014). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (19 b.). İstanbul: Timaş Yayınları.

Ay, İ. C. (2012). İkinci Dünya Savaşı Ulusal Planlama Faaliyetleri: 1946 İvedilili Sanayi Planı ve 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı'nın Karşılaştırmalı Analizi. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 62(1), 147-172.

Aydemir, Ş. S. (2009). İkinci Adam (1938-1950), İstanbul: Remzi Kitabevi

Aydın, M. K. (2018). CHP'de Parti içi Muhalefetin İlk Örneği: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve TBMM'de Yaşanan Tartışmalar. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (41), 359- 384.

Aydın, M. K. (2019). Milli Korunma Kanunu'nun Hayata Geçirilişi (1940) ve Tek Parti Dönemi Uygulamaları. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29(1), 413- 428.

Başar, A. H. (1949, 30.04.). Fiatları Ucuzlatmak Değil, Şimdilik Durdurmak Lazım! Cumhuriyet Gazetesi.

Başer, K. (2013). 1923-1950 Yılları Arasındaki Türkiye'de Toprak Dağılımı ve Toprak Reformu Politikasının Sonuçları. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (38), 203- 216.

Bayri, M. H. (1954). İstanbul'da Nüfus Sayımları, Yeni Tarih Dünyası, 2(16), 660-662.

Best, A., Hanhimaki, J., Maiolo, J., & Schulze, K. (2006). Uluslararası Siyasi Tarihi 20. Yüzyil. İstanbul: Yayınodası.

Boratav, K. (2012). Türkiye İktisat Tarihi 1908- 2009 (16 b.). İstanbul: İmge Kitabevi.

- Cevizliler, E., & Öncü, A. (2013). Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Avrupa Barışı için Önemli Bir Adım: Locarno Konferansı. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Çağlar, Ü., & Dışkaya, S. (2018). Küreselleşme, Uluslararası Para Sistemi ve Kriz. *İktisat Politikası Araştırma Dergisi*, 5(2), 1-24.
- Çınar, Y. (2018). Modernleşme ve Bağımlılık Teorisi Ekseninde Marshall Yardımı ve Türkiye. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 325- 350.
- Elvise, M. (2019). Cumhuriyet Döneminde Malî ve İktisadî Alanlardaki Gelişmelerin Günlük Hayata Yansımaları (1923-1950), *Kesit Akademi Dergisi*, (19), 1-26
- Erhan, Ç. (1996). Avrupa'nın İntiharı ve İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Temel Sorunlar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(01), 259-273.
- Erhan, Ç. (1996). Ortaya Çıkışı ve Uygulanışıyla Marshall Planı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(01), 275-287.
- Ertan, M. (2018). Toprak Mahsulleri Vergisinin Esasları ve Sonuçları: Toprak Mahsulleri Vergisi II. Aşar Mıydı? *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(2), 239- 256.
- Ertem, B. (2009). Türkiye- ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 377- 397.
- Eşiyok, B. A. (2004). Kalkınma Sürecinde Tarım Sektörü: Gelişmeler Sorunlar Tespitler ve Tarımsal Politika Önerileri (Cilt 2). Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası.
- Eşiyok, B.A. (2009). Sanayi Planlarından 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı'na: Bir Dönüşümün Kısa Bir Öyküsü. *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi*, 4(11), 86-131.
- İnce, E. (2006). Köylüyü Topraklandırma Kanununun Türk Siyasal Yapısının Oluşumu Üzerindeki Etkileri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 59- 78.
- Kalyon, L. (2010). Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 6(11), 7- 26.
- Karabulut, K. (2005). 11 Teşrinisani 1942 Tarihli Varlık Vergisi'ne Bir Bakış. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 325- 339.
- Karpat, K. (2012). Kısa Türkiye Tarihi 1800- 2012. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kazgan, G. (2013). Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929- 2009) (3 b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kepenek, Y. (2014). Türkiye Ekonomisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köse, H. (2010). II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye Amerika İlişkileri (1945- 1950). , Yüksek Lisans, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Malkoç, E. (2006). Türk Basınında Truman Doktrini ve Türkiye'ye Amerikan Yardımları (1947-1950), *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 0(9), 89-127.
- Öztürk, İ. M. (2013). İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinde Olağanüstü Ekonomik Kararlar: Milli Korunma Kanunu ve Varlık Vergisi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 32(54), 135- 166.
- Öztürk, N. (2002). IMF'nin Değişen Rolü ve Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(4), 95- 125.
- Sadak, N. (1949, 09 09). Milli Ekonomi Sahasında İlk Ehemmiyetli Adımlar. *Akşam Gazetesi*.
- Sander, O. (2003). Siyasi Tarih 1918- 1994. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sönmez, Ş. (2018). İkinci Dünya Savaşı Öncesi İngiliz-Fransız-Türk İttifakının Fransız Basınına Yansımaları (1939). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 275- 299.
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (2017). İktisadi Politikaları ve Uygulamalarıyla İkinci Dünya Savaşı Türkiye'si (1 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tezel, Y. S. (1986). Cumhuriyet Dönemi'nin İktisadi Tarihi (Cilt 2). Ankara: Yurt Yayınları.

Turan, İ. (2003). İsmet İnönü: Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1944-1950, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kuruluşu Yayınları

Uçarol, R. (2000). Siyasi Tarih (1789- 1999). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ünlü, P. (2015). Türkiye'de İkinci Dünya Savaşı Sonrasında İktisadi Politikanın Dönüşümü, Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.

Zürcher, E. J. (2010). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (2 b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi. (1945). (1949). (1950)

Cumhuriyet Gazetesi. (1949)

Ticaret Gazetesi. (1945)